

IRODALMI SZEMLE.

Járdányi Pál: *A kidei magyarság világi zenéje*. Borsavölgyi kutatások. Néprajz. Szerkeszti: K. Kovács László. Erdélyi Tudományos Intézet kiadása. 107 l. Kolozsvár, 1943.

A mai magyar népzenei kutatás a gyűjtőmunkának kétféle formáját alakította ki: a gramafon-felvételre való gyűjtést és a részletes falufeldolgozást. Az előbbivel a régi értelemben vett anyaggyűjtés érte el legtökéletesebb formáját, az utóbbival pedig azok az egyéb kívánalmak kerülnek megoldásra, melyeket szintén az egyre elmélyülőbb gyűjtés vetett felszínre. Ezek a kívánalmak: a dallam és a közösség viszonyának legteljesebb vizsgálata, az elterjedés, változás, a dal teljes életének megfigyelése egyfelől, másfelől a válogatás nélküli teljesség követelménye, vagyis egy falu teljes dalkészletének összegyűjtése, mégpedig úgy, hogy minden dalról tudjuk, hogy kik, hányan ismerik és mindenkiről tudjuk, hogy mit, hány dalt ismer. (Természetes, hogy minden helyett a gyakorlatban csak legtöbb értendő.) Egy ilyen kutatásban tehát minden a gyűjtésen múlik. Minthogy azt a teljes tökéletességet, amit a fenti kívánalom előír, sohasem lehet elérni — márcsak azért sem, mert lehetetlen az újabb és újabb előkerülő dallamokat mindig végigellenőrizni, hogy ki ismeri és ki nem, — tehát már a több-kevesebb teljesség elérése is komoly módszerkérdést jelent, ami feltételezi, hogy előre átgondolt szempontjai legyenek a gyűjtőnek és az anyagszerinti teljességből engedve eredményben és tanulságban mégis teljességet érjen el. Ezt a feladatot a szerző különösen oldotta meg. Kétféle gyűjtőfeladat vár ugyanis itt a kutatóra: egyrészt az egyénkinti és közösségi dallamkincset magát alaposan összegyűjteni és ezt használni fel a tanulságok megállapítására, másrészt nyilatkozatokat és megnyilvánulásokat „gyűjteni”, azaz megfigyelni az élet jelenségeit, ilyeneket esetleg kellő tapintattal előidézni és ezekből vonni le a tanulságokat. Az utóbbi számára Kide — az Erdélyi Tudományos Intézet által kiválasztott kutatási terület — nem igen volt megfelelő. Egyoldalú, jellegzetesen hanyatló zenei életének megnyilatkozásaiból a népzene problémáira kevés tanulságot vonhatott volna le a szerző. Ezért munkáját nagyon helyesen az első szempontra állította be: minél alaposabb képet nyerni a dallamanyag rétegződéséről, egyénkinti, korok szerinti megoszlásáról, egyes típusok daltudásáról, stb. Ebben a tekintetben gyűjtése az előző ilyen munkákhoz képest haladást jelent.

Ezzel egyúttal adva is van a munka értéke és természete is. Mert mind a kettőt megszabja a gyűjtés minősége. A feldolgozás nem egyéb, mint törekvés valami formában képet nyújtani az anyag teljességéről, az *anyagban rejlő* kutatási eredményekről. (Mert maga a teljes anyag ilyen munkánál nem talál kiadóra.) Ezért adódott természetszerűleg a szubjektív-megjelenítő módszer helyett e munka számára a számszerű-adatközlő jelleg. Járdányi a legfontosabbat, az anyagot akarja ismertetni, annak rétegeit és arányait, hogy az összehasonlításra rendelkezésre álljon. Ezért törekszik számszerű részletességre, ezért különíti el a dalokat oly részletes árnyalatok szerint csoportokba, hogy a dallamok legkülönbözőbb stílusáról tudjon számot adni, kottapéldái ezért nem a szövegben előforduló kérdések illusztrációi, hanem az anyag keresztmetszete, minden típusra jellemző példákkal; ezért ad közlőiről egyenként részletes beszámolót, mindenütt a pontos számadatokkal alátámasztva a mondottakat (ezek a pontos adatok egyúttal a gyűjtés lelkiismeretességére is rávilágítanak, valamint az előbb mondottakat is igazolják: már a gyűjtéshez is úgy kellett hozzáfognia, hogy tudta, mit akar és mit kell alaposan megvizsgálnia, miben legyen a részletes az adatgyűjtése). S végül ismét a kép teljessége kedvéért néhány énekeséről ad kimerítő gyűjtést és beszámolót; ezeken a kiválasztott énekeseken végezte el azt a teljesen kimerítő gyűjtést, amit az egész falun természetesen nem lehet: a faluban előkerülő minden egyes

dallam végigkérdezését. Mindennek eredményeit részletes statisztikák foglalják össze. (Csak talán a különböző középárányosok kiszámítását tartjuk bonyolultnak és nem is nagyon lényegesnek.)

Nem akarjuk azonban azt a látszatot kelteni, hogy az egész feldolgozás csak számadat és statisztika. A szerző részletesen rajzolja meg a falu zeneéletének kereteit, az éneklés és zenélés alkalmait, a daltanulás, a változatképződés módjait és itt nem hiányoznak az érdekes és szép népi nyilatkozatok sem.

Feltűnő, hogy még ilyen faluban is, mint a városi hatásnak annyira behódoló Kidében, megállapíthatja a szerző, hogy mennél önállóbban, idegen befolyástól mentesen jutnak új zenei anyaghoz a falu lakosai, annál jobban előtérbe lép a szoros értelemben vett népi stílus, tehát az ösztönös izlés a hagyomány szellemében igyekszik tájékozódni a külső hatások közepette is. Viszont a számszerű adatok ellenére is jól bizonyítják, hogy ebben a faluban tulajdonképpen már nem is beszélhetünk népi kultúráról s a zenei kutatás eredménye az a tanulság, amit az ilyen határeseteknek más példákval való összehasonlítása ad. *Járdányi* érdeme az, hogy alapos és szakszerű módszerével ebből a nehéz és nem mindig vonzó anyagból is tanulsággul szolgáló és összehasonlításra alkalmas adatokat tudott nyújtani a további kutatás számára.

Vargyas Lajos.

* * *

A magyar falu hagyományos zenéje az utóbbi időben komoly válságba került. A falu mint önellátó zenei közösség megszűnt létezni. Éneklő ugyan még ma is régi sajátos termékeit, de mind tágabb kaput nyit a városból beáramló — közismerten csekély művészi értékű — zene előtt. Egy ilyen zeneileg válságba jutott erdélyi faluról ad a szerző helyzetjelentést fenti könyvében. A válság társadalmi és lélektani okait nem kutatja, egyszerűen a mai (válságba jutott) Kide pillanatnyi zenei helyzetéről tájékoztat bennünket. Kétségtelenül érdekes — bár szerintünk nem minden esetben megbízható — módszerével megpróbálja kinyomozni a válság kezdetének idejét, és bemutatni, hogy ez a válság ma milyen stádiumba érkezett.

Mikor, mit, honnan és hogyan énekel a szóban lévő falu társadalmá? Bár a régi zenélési alkalmak (bál, vasárnapi tánc, lakodalom, fonó, stb.) aránylag még érintetlenek, a kideiek daloló kedve az utóbbi időben határozottan megcsappant. E jelenség okát a szerző a falubeliek újabb keletű anyagi gondolkozásában keresi. Amit énekelnek az sem a régi hagyományos anyag már. Mennél fiatalabb az énekes, annál több városról származott dalt tud. A megváltozott zenei közizlés elutasítja a régi népdalt és előszeretettel fordul a városi álmagyar nóta, a „hallgató” felé.

Részletesen foglalkozik a szerző azzal a kérdéssel is, hogy honnan kapja a falu azt a zenét, amit énekel. Legfőbb dalforrások a katonaság, a szomszédfalusiak és a városi szolgálat. A felsorakoztatott számadatokból kitűnik, hogy mennél előrébb haladunk időben, a kidei közösség mind többet merít a népdalszerűtlen dallamokat árasztó forrásokból.

Érezhető a városi műdalok hatása a dalok előadási módjában is. A dalok előadásában megállapít a szerző egy bizonyos, a városi hallgató-stílus hatásának betudható, rubátósodási folyamatot. A régiékek gazdag díszítéssel járó előadásának ma már csak a híre maradt meg, az is neveléses.

A dallamok variálásának okát a szerző két dologban látja: ez az izlés ösztönös alakítókedve, és az emlékezés tökéletlensége. Valószínűnek tartjuk azonban, hogy ezen felül Kidén is megvan a variáns-keletkezésnek az az ismert módja, hogy a faluban valamikor divatos, de ma már csak az idősebbek emlékezetében élő dal új nótaként kerül vissza a fiatalsághoz. Ily módon érdekes variánsok keletkezhetnek, mert a nóta időközben hosszú utat járt be,